ئێراق : ناسنامەكان و ستراتیژی نەتەوەیی كوردستان

" بەشی دووەم "

ئیسماعیل ئیبراهیم ڕواندزی
Ismail_rwandzi@yahoo.com

بێگومان بە ڕۆشنی جیاوازی نێوان دوو قۆناغی ژیانی سیاسی ئێراق دەبینرێ لە پەیوەند بە ململانێی مەزهەبی و فیكری ناسیونالیستی نێوان شیعە و سووننە عەرەبەكان : قۆناغی یەكەم لە 1921 ، واتە ساڵی دامەزراندنی دەوڵەتی ئێراق ، دەست پێدەكا تا ڕووخانی سیستەمی شانشینی لە ساڵی 1958 ، وە قوناغی دووەم لە ساڵی 1963 دەست پێدەكا تا رووخانی ڕژێمی بەعسی عەرەبی شۆڤینیست لە 9 نیسانی 2003 . گرنگی دەست نیشان كردنی ئەم دوو قوناغە لەوەدایە ، كە بۆ ئێمە ململانێ مەزهەبی نێوان شیعە و سوونە عەرەبەكان ناكرێ لە هەموو سەردەمەكانی ژیانی سیاسی ئێراق وەكو یەک چاولێبكەین . بۆ نموونە لە سەرەتای دامەزراندنی دەوڵەتی ئێراق ململانێی مەزهەبی نێوان شیعە و سوونە عەرەبەكان بەرگێكی سیاسی ئاشكرا و دیاری نەپۆشی بوو ، هۆیەكەشی ئەوەبوو ، لەلایەک زۆربەی قوتابخانە فكری و سیاسیەكانی ئەو سەردەمە پێشبڕكێیان بوو لە ڕووی مۆدێرنیزمی سیاسی ، وە لە لایەكی تر سیاسەتی ڕەوتی ناسیونالیزمی عەرەبی دەستهەڵاتدار و هاوپەیمانی كۆلۆنیالی ئینگلیزی ، كە مەلیک فەیسەلی یەكەم نوێنەرایەتی دەكرد ، هەوڵیدەدا جۆرێک لە هاوسەنگی نێوان شیعە و سوونەی عەرەب لە ئێراق بپارێزێ ، ئەگەرچی دەوڵەتی شانشینیش دڵی بە بوونی كادری ئیداری و سیاسی شیعەكان خۆش نەبوو ، بۆیەش زۆریان پەراوێز دەكران ، كە ئەمش زۆرجار وایدەكرد ئایەتوڵاكانی شیعە بۆ بەرەنگاری كردن لە سیاسەتی پەراوێزكردنی شیعەكان لە دەزگاكانی دەوڵەت پەنا بۆ مەلیک فەیسەل و تەنانەت خودی ئینگلیزەكانیش ببەن . بۆیە مەبەستم نیە كە بڵێم فەلسەفەی ناسیونالیزمی دەستهەلاتداری ئەوكاتەش سوونیگەرایی نەبوو ، چونكە زۆربەی نوخبەی سیاسی و ئیداری و سەربازی ڕژێمی شانشینیش پاشماوەی هەمان سیستەمی دەولەتی سوونیگەرایی خیلافەتی ئوسمانی بوو ، كە زۆربەیان هەڵگری بیروباوەی عروبە و قەومییەی عەرەبی بوون ، بەڵام ئەمەش دروست نیە جیاوازی نەبینین لە نێوان هەلسوكەوتی ناسیونالیزمی هاوپەیمان لەگەڵ ئینگلیزەكان و ناسیونالیزمی دژی ئیمپریالیستی و ڕادیكاڵی (كە لە ساڵی 1963 بە دواوە دەستهەڵاتیان گرتە دەست) عەرەبی سوونیگەرا بەرامبەر بە شیعەكان.

بێگومان مێژووی پەیدابوونی بزووتنەوەی قەومی عەرەبی وەک بزووتنەوەیەكی سیاسی لە ناوچە عەرەب نشینەكان و لەو جوگرافیایەش كە دواتر ئینگلیزەكان دەوڵەتی ئێراقیان لێ دروستكرد ، دەگەڕێتەوە بۆ كۆتایی سەدەی نۆزدەم . وەلی تا رووخانی ئیمبراتۆریەتی خیلافەتی ئوسمانی ئەم بزووتنەوەیە نەیتوانی بە شێوەیەكی كاریگەر لە ئاستی سیاسی و كۆمەڵایەتی خۆی نیشان بدات . بە ڕووخانی ئیمبراتۆریەتی خیلافەتی ئوسمانی و دامەزراندنی دەوڵەتی ئێراق لە لایەن ئینگلیزەكان ، ئەم بزووتنەوەیەش زەمینەی عەمەلی بۆ ڕەخسا كە بێتە مەیدان ، پاش ئەوەی بۆ چەندین دەیە بوو لە پشت پەردە و لە تاریكیدا خۆی ڕێكدەخست . بەداخەوە چەمكی ناسیونالیزمی عەرەبی لە تەنیا خۆشەویستی بۆ نەتەوە و خاک و هەوڵدان بۆ دامەزراندنی دەوڵەتی نەتەوەیی وردە وردە گۆرا بۆ بیرو ئایدۆلۆژیایەكی رەگەزپەرست و شۆڤینیست

، به جۆرێک ئەم بیره حاشای دەکرد لە بوونی جیاوازی مەزهەبی و مافی میللەت و نەتەوەکانی غەیره عەرەب لە ناوچەکە و ئێراقدا . ناسیونالیزمی عەرەبی ڕادیکال لە سەرەتای چلەکانەوه هاتە مەیدان بە سوود وەرگرتن لە دواکەوتوویی ڕۆشەنبیری و بەهێزی هەستی نیشتمانپەروەری جەماوەر دژ بە کۆلۆنیالیستەکان ، گرێدراو لەگەڵ بەهێزی مێژووی ڕەگ و ڕیشەی ڕاسیستانەی کۆمەڵگا ئیسلامییەکان . بەڵام نەیتوانی تا ساڵی 1963 بە تەواوی دەستهەڵات بگرێتە دەست ، کە بە باوەری من ئەم ساڵە خاڵی دەستپێکردنی قۆناغی دووەمی ژیانی سیاسی یە لە ئێراقدا . بێگومان گەشەی ڕەوتی قەومی شۆڤێنیستی عەرەبی بێ ڕەگ و ریشە و پێشینە نەبوو . بەڵام دەستهەڵات بەدەستەوەگرتنیان لە ئێراق بە هەموو پێوانەکان وەچەرخانێکی مێژوویی و قۆناغێکی نوێ و چارەنووسساز بوو لە دژی نەتەوە و پێکهاتەکانی ئێراق ، لەوانەش نەتەوەی کورد بە تایبەتی . کە ڕۆشنیشە ئەم ڕەوتە نەک تەنیا چارەنووسی داهاتووی چەندین نەوەی نەتەوەکانی دانیشتووی ئێراقی تازە دروستکراوی بەرەو هەڵدێر برد . بەڵکو خودی سەرهەلدانی بیری قەومی ڕەگەزپەرستی عەرەبی لە ئێراق وەک بزووتنەوەیەکی سیاسی بووە یەکێک لە ڕێگرە سەرەکیەکانی بەردەم گەشە و دروستبوونی هەست و ناسنامەی ئێراقیبوون.

سوونە عەرەبەکان بە درێژایی مێژووی سەدان ساڵ لە ناوچەکانی عەرەب نشین ، لەوانەش ئێراقی تازە دروستکراو لە لایەن ئینگلیزەکان ، خاوەن دەستهەلات و باڵادەست بوون ، بۆیەش تا ڕووخانی حیزبی بەعس هیچ کات هەستیان بە کەمایەتی و بێدەسەلاتی نەکرد . ئەوان هەمیشە خاوەنی باڵادەستی و زۆرایەتیەکی چۆنایەتی بوون لە بەرامبەر زۆرینەیەکی چەندایەتی کورد و شیعە عەرەبەکان . ئەم باڵادەستیەش چەندین هۆکاری ئیداری ومێژوویی و سیاسی و هاوسەنگی ناوچەیی و نێودەولەتی ڕایگرتبوو . بۆ نمونە زۆربەی کادری سیاسی و سەربازی و ئیداری کە بوونە کۆڵەکەی دامەزراندنی دەوڵەتی ئێراق ، لە سوونە عەرەبەکان بوون ، ئەمەش چونکە سوونە عەرەبەکان زۆرینەی پێکهاتی نوخبەی سیاسی دەوڵەتی خیلافەتی ئوسمانیان پێکدەهێنا ، کە هەر ئەوانیش بوون دوایی بوونە هەڵگری پرۆژەی دامەزراندنی دەوڵەتی قەومی عەرەبی لە ئێراق ، بۆیەش پەیدابوونی ڕەوتی قەومی عەرەبی و عروبی درێژکراوەی فەلەسەی سوونیگەرایی عەرەبیە . خۆ ڕاستە زۆرینەی شیعەکانی ئێراق بە ڕەگەز عەرەبن بەس بێگومان ناکرێ حاشا لە بوونی کاریگەری ڕۆشەنبیری ئێرانی و فارسی لە سەر کۆمەڵگای شیعەکانی ئێراق بکرێ . هەربۆیەش زۆربەی ڕەوتە ناسیونالیستە عەرەبەکان و عروبیەکان بیری شیعەگەری بە بدعەیەکی فارسی و ڕێگر لەبەردەم پرۆژەی یەکێتی نەتەوەیی عەرەبی چاولێدەکەن .

زۆربەی شیعەکانی ئێراق بە ڕەگەز عەرەبن ، بەڵام شیعەگەری لە ناو عەرەبی ئێراق تەنها بیرێکی ئایینی نیە . ئەگەر سەیرکەین دەبینین لە زۆر ڕووەوە کۆمەڵگای شیعەکان و سوونەکان جیاوازە . ئەم جیاوازیەش مێژوویەکی سەدان ساڵی هەیە ،کە لە گەڵ بوونی زوڵمی مەزهەبی لە سەر شیعەکان بۆ ماوەیەکی درێژ و گاریگەری ڕۆشەنبیری ئێرانی و فارسی لە سەریان ، گەشەیداوە بە دروستکردنی کەلێنێکی سیاسی و کۆمەلایەتی و نەفسی قووڵ ، لە گەڵ سوونە عەرەبەکان ، کە کاتێکی دوور و درێژی لە تێکەڵبوون و ئاساییکردنەوەی ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتی دەوێ تا بتوانرێ ئەم کەلێنە پر بکرێتەوە . ئەم جیاوازیە مێژووییە لە نێوان سوونە و شیعەکان لەگەڵ سەرهەڵدان و گەشەی بزووتنەوەی ناسیونالیستی عەرەبی ڕادیکال ، کە زۆربەی ڕابەرانی لە نوخبەی سیاسی سوونە عەرەبەکان بوون ، هانی شیعە عەرەبەکانی ئێراقیدا بگەرێن بەدوای ناسنامەیەکی سیاسی و مەفهومێکی جیاواز بۆ ناسیونالیزمی عەرەبی .

لە پێشدا ووتم جیاوازی ئایدۆلۆژی و مێژوویی مەزهەبی شیعە و سوونە حاشا هەڵنەگرە ، وەلی ئەم جیاوازییەی ئێستا لە ئێراقدا هەیە بەرهەمی گەشە و سەرهەڵدانی کۆمەڵێک بیرو ئایدۆلۆژیان کە بە تەواوی مۆری سەردەمیان پێوە دیارە . ڕەنگە زیدەڕۆیی نەبێ ئەگەر بڵێم ڕووخانی ڕژێمی شانشینی لە ئێراق خاڵێکی وەرچەرخانی مێژوویی بوو لە گەشە و شکلپێدانی ڕەوتی سیاسی شیعەگەرایی و سوونەگەرایی ، ئەگەرچی بنەمای فکری و ئایدۆلۆژی ئەم دوو ڕەوتە بێجگە لەوەی خاوەن رەگ و ڕیشەی مێژوویی و کۆمەلایەتی بوون ، وە دەمێکیش بوو پێش ڕووخانی ئیمبراتۆریەتی خیلافەتی ئوسمانی و دوای دامەزراندنی دەوڵەتی ئێراق لە پشت پەردە و لە تاریکیدا خۆیان ڕێکدەخست . بەلام ئەگەر سەیرکەین ئەم دوو رەوتە هاوسەردەم لەگەڵ ڕووخانی ڕژێمی شانشینی گەشەیەکی بەرچاویان کرد و ململانێی مەزهەبی نێوانیان بەرگێکی سیاسی ئاشکرای وەرگرت ، بە جۆرێک قەومییە ڕەگەزپەرستەکان لە سەرەتای شێستەکان بە ئاشکرا بانگەوازی پاککردنەوەی ئێراقیان دەکرد لە ڕەگەزی غەیره عەرەب و گومانلێکراو لە دلسۆزی و ئنتمائیان بۆ بیری عروبی

. که ئەمەش بێجگە لە کورد و بیری نەتەوەیی کوردستانی هێرش و گومانکردن بوو لە بیری شیعەگەریش لە ئێراقدا . پەیرەو کردن لەم سیاسەتە لەلایەن دەستهەلات و هێزە سیاسیە عروبیەکان لە دژی پێکهاتەکانی تری ئێراق ورده ورده ڕێگای خۆش کرد کە دوو ڕوانگەی جیاوازی شیعە و سووننەی عەرەبی بۆ ناسیونالیزمی عەرەبی ڕێرەوی خۆی بگرێ.

باسکردنی من لە جیاوازی ڕوانگەی هەریەک لە شیعە و سووننەی عەرەب بۆ چەمکی ناسیونالیزمی عەرەبی پەیوەستە بە گرنگی ئاگایی بوونی نەتەوەی کورد لەم جیاوازیە لە پەیوەند بە گەشەپێدانی پڕۆژە و ستراتیژی نەتەوەیی کوردستان ، ئەگینا گومان نییە کە هەموو ڕەوتە سیاسیەکانی سووننە و شیعەی عەرەبی ، کە هۆکاری مێژوویی و ئایدۆلۆژی و بەرژەوەندی مەزهەبی دەوری بینیوە لە شکلپێدانیان ، یەکدەست و هاوڕان ، تا ئەوکاتەی دێتەوە لەگەڵ هاوسەنگی و ململانێی هێزەکان لە ئێراق و ناوچەکە ، لە دژی مافەکانی نەتەوەی کورد و سەروەری سیاسی و جوگرافیای کوردستان .

- درێژەی هەیە -